

מרכז הצפרות בשמורת הטבע עין אפק

שמורת טבע עין אפק נמצאת בצפון מישור החוף של ארץ ישראל, על ציר הנדידה המערבי של הציפורים. עין אפק שוכנת בלב לבו של עמק עכו וקיימים בה נופי מים ובהם מי מעיינות המזינים נופים של ביצה ואחו, לצד תל ארכיאולוגי. השילוב בין בית גידול לח (המעיינות והביצה), בית גידול יבש (התל) ופעילות האדם ומורשתו במקום הופך את עין אפק לשמורת טבע ייחודית מבחינת מגוון בתי הגידול ומגוון הציפורים שבה. במרכז הצפרות שבשמורה פועלים אנשי מקצוע, צפרים ומדריכים, ומתקיימות בו פעילויות של תצפית וטיבוע ציפורים שדרך נאספים נתונים על הציפורים. בתחנת הטיבוע נלכדו עד כה 95 מינים שונים. פעילות מרכז הצפרות תומכת בעבודות חקר הנעשות בשמורה, ובימים אלה מתקיים מחקר טיבוע ציפורים כדי לבדוק אם אפשר לראות השפעה של עבודות הפיתוח והבינוי מסביב לשמורה על הרכב חברת הציפורים.

מרכז הצפרות מציע מגוון פעילויות ואירועי צפרות לאורך כל השנה, בהם גם פעילות ייחודית לכבוד יום הנדידה הבינלאומי שיתקיים השנה ב-18 באפריל.

פרטים מלאים באתר רשות הטבע והגנים: www.parks.org.il

כתבה: ג'יזל חזן, מנהלת שמורת הטבע עין אפק

להיתפס שוב - מה שלא תמיד קורה בפועל. את משדרי הרדיו, שהשימוש בהם החל בשנות ה-60, מחליפים משדרי GPS, השולחים אותות לתחנות המעקב ובכך מאפשרים לזהות תבניות של מסלולי נדידה. משדרי אלה מוגבלים לעופות שהמסה שלהם עולה על מאה גרם ולכן אינם מתאימים למרבית ציפורי השיר, הקטנות יחסית.

מתי והיכן אפשר לראות ציפורים נודדות בארץ?
אפשר לצפות בציפורים נודדות ברחבי ישראל במשך 365 ימים בשנה. אכן, אין עוד מקום כזה בעולם כולו. עם זאת, יש כאמור עונות המתאפיינות בגלי נדידה בולטים ומרשימים במיוחד. אחד המקומות המשובחים לצפות בכל העושר הנהדר הזה הוא עמק החולה (שבו ממתינה לכם כמובן שמורת החולה - מרחב פראי למחצה שכולל שבילים הצפים מעל פני המים, גשרונים ונקודות תצפית עוצרות נשימה, כולל מגדל גבוה ומחבוא בלב האגם). במישור החוף, על ציר הנדידה המערבי, אפשר להתענג על אזור מעגן מיכאל ועל שמורת נחל תנינים היפה. צפונה משם, עדיין על מישור החוף, אפשר לצפות באינספור דיות המגיעות ללינת הלילה בסמוך למרכז הצפרות של עין אפק (ראו מסגרת). אם אתם נמצאים באזור אילת, שגם בה מצוי מרכז צפרות, אל תוותרו על ביקור במלחת עברונה הסמוכה ובבריכות המלח הצמודות לה, הגדושות בכתמים ורודים על רקע המדבר הצהוב. מדובר בים של פלמינגואים, היוצרים מראה סוריאליסטי ובלתי נשכח בלב השממה.

יקר זה ועל נחלה. מעניין לדעת כי עוד לפני הנדידה בפועל, הציפורים מכינות את גופן למסע המפרך באמצעות דיאטה המוסיפה לגופן שומן רב. בעת המעוף, השומן יהווה מרכיב עיקרי לאנרגיה. למעשה, לקראת הנדידה, ציפורי שיר קטנות מעלות מדי יום גרם ויותר במשקלן - יותר מעשרה אחוזים ממשקלן בפועל. עופות רבים נוהגים לנדוד בלהקות גדולות, במיוחד אלה המעופפים ביום - מה שמסייע לכל פרט להשקיע פחות אנרגיה במעוף ולהסתמך על הכוח הקבוצתי. מסיבה זו אפשר להבחין בשמים בלהקות החולפות במבנה בצורת האות V. כמובן, לכל מין יש אופי מעוף המועדף עליו ומותאם לגופו ולתוואי הנדידה שלו. הסגנונות הפופולריים ביותר הם חתירה, דאייה וגלישה, ובאופן טבעי יש שילובים ביניהם, לפי תנאי השטח ומין העוף. כ-70 אחוז מהעופות בעולם מבצעים את הנדידה בשעות הלילה. היתרונות: ניווט על פי גרמי שמים, הימנעות מטורפים וכן צמצום עקת חום וסכנת התייבשות.

איך הן מנווטות?

אחד ההיבטים היותר מרתקים בנושא הנדידה, הנחקר בעולם כולו זה שנים רבות, הוא הניווט וההתמצאות. באופן כללי אפשר לומר כי הציפורים עושות שימוש במיקום השמש, בשדה המגנטי של כדור הארץ, במפת הכוכבים וכנראה גם בזיכרון ויזואלי של תוואי המסע מן השנה שעברה.

כיצד עוקבים אחריהן?

שיטות המעקב אחר אופני הנדידה של המינים השונים כוללות שימוש במשדרי לווייניים (מבוססי GPS), במכשירי רדאר הממוקמים בתחנות מחקר או אפילו בתחנות רגליים (ועיניים), בדמות סקרי שטח הנערכים על ידי צפרים מקצועיים וחובבים באתרים ספציפיים. סקרי שטח נחשבים לשיטה פשוטה (ואף עתיקה), שהחיסרון הבולט שלה הוא מוגבלות גיאוגרפית ויכולת לתצפת רק על מי שנודד ביום. עם זאת, צפייה בעין היא השיטה היחידה המסוגלת לספק מספרים מדויקים של העופות הנודדים ביום, ולכן הצפרים והחוקרים צריכים לשתף מידע כדי לאפשר מעקב כמותי. בשיטת הטיבוע העוף נתפס, מסומן בטבעת שעליה קוד המשמש כאמצעי זיהוי בינלאומי, ומשוחרר בחזרה אל הטבע. כדי ללמוד על העוף שנתפס, עליו

להקת עגורים בשמי הארץ. מסתמכים על הכוח הקבוצתי צילום עמוס סבח

עת לנדוד

כחצי מיליארד עופות נודדים חולפים בשמי ישראל מדי שנה. מראה מעופן של אלפי הציפורים בשמים מרהיב ומעורר עניין רב. איך הן מצליחות לגמא את המרחקים העצומים, כיצד הן מנווטות ואיך עוקבים אחריהן? המדריך לצפר המתחיל

מאת: אגף הסברה רשות הטבע והגנים

חזרה לאתרי הקינון שאותם עזבו בשלהי הקיץ ובסתיו, וחוזר חלילה. נתיבי הנדידה כוללים את אירופה-אפריקה, אמריקה הצפונית-אמריקה הדרומית וכן אסיה-אפריקה, אסיה-דרום אסיה או אסיה-אוסטרליה, כל מין לפי האזור והמסלול המתאים.

למה הן נודדות, איך ומתי?

אפשר לומר כי מטרת העל של הנדידה היא לנצל שפע מזון עונתי לצורך שרידה והתרבות, תוך כדי הימנעות מתחרות קשה על משאב

נדידת הציפורים ידועה לאדם כבר מימי קדם, אך רק במאה ה-19 התחילו להבינה טוב יותר. התופעה זכתה אף לאזכורים מרשימים בתנ"ך: "הַמְבִיטֵיךָ יִבְרָךְ וְיִפְרֹשׁ כְּנָפוֹ לְתִיקָן" (איוב לט, כז); "גַּם חֲסִידָה בְּשָׁמַיִם יִדְעָה מוֹעֲדֶיהָ וְתֵר וְסִיס וְעָגוּר שָׁמְרוּ אֶת עֵת" (ירמיהו ח, ז).

הנדידה נערכת על פי רוב בעונות המעבר, בעת שמינים רבים של ציפורים נודדות לקראת החורף מאתרי הקינון שלהן אל אתרים במקומות חמים יותר. לקראת הקיץ, הן עושות את הדרך